

Tündérek játékokat keresik,
arpeggiók megbűvölt grádicseit,
föllépkednek kis táncos lábaik,
járva tört hangok billentyűzetét,
beszívják a titokzatos zenét.

A tiszta és önkéntelen nemesség
belső életét hiába keresnék,
lakat függ a mélybe vivő kapun.

Csak néha hullámoztatja az ének
fonákját tükrös felszínének,
olykor egy-egy akkord engedi át
a sorsszerű mély melankóliát.

Kukorelly Endre

ICH LIEBE ES

, kezdjük így. Aztán nyomban be is fejezhetnénk azzal, amivel Roland Barthes sem röstelli kezdeni *A romantikus dal* című írását: „*Ma este újra hallom azt a mondatot, amivel Schubert Nr. 1-es vonóstriója Andante tételét nyitotta – tökéletes mondat, egység és sokféleség az egyben, a szeretet igaz mondata – és megint egyszer bizton állítom, milyen nehéz is arról beszélni, amit szeretünk.*” Ne is beszéljünk róla. Németből nagyjából visszafordítva, ráadásul. Ráadásul este van, komoly csillagokkal.

Én, ha szabad ilyen durvát mondani, már jó ideje nagyjából elvesztettem az érdeklődésem a zene iránt. Nyilván lejárt bennem egy program, a mindent és mindenféle interpretációt meghallgatni akarásé, a programok szép lassacskán lejárnak. Már nem érdekel úgy, mint egykori igazán sznob koromban, ha pedig mégis meghallgatok ezt-azt, számomra újat, és, persze, tetszik is, annak többnyire külsőbb okai vannak. Például valaki koncertre hív, elcipel, beszerzi a jegyet, vár rám a művészbejáratnál, érezsem magam kifejezetten megtisztelve. Érzem is. Vagy épp csak elméláztam, véletlenül úgy marad a rádió, bekapcsolva, és én is úgy maradok, mert hallok egy szépet. Szép, tényleg szép, igen. Persze, ez a dolguk, zenélnék, sugározzák, erre van megrendelés. Mégis, ilyenkor az jut eszembe, hogy igazából lehet-e, mert lehet, ámde hogy lehet bizonyos darabok megismerése és eljátszása után *nem azt* újrjátszani, megint és megint, és ismételni csak a végtelenségig. Vagy inkább abbahagyni az egészet, mint másba kezdeni. Schubert *opus 100-as triója* vagy a *d-moll vonósnégyes* Andante con moto tételei után, a *Forellen-quintett* Andantéja, a *C-dúr vonósötös* Adagiója után. „*Annyira tetszett, hogy*

meg kellett ismételni”, körülbelül ez, mert ha tetszik, meg kell ismételni, és ha az is tetszik, akkor azt is. Tetszik, ez alul van fogalmazva, egyszerűen összeszorítja a szívem. Csak elfáradni lehet, nem betelni, akkor viszont legyen inkább csend.

Április 4-én éjszaka autóval Pest felé végig remekül lehetett látni a most nem jut eszembe, milyen nevű üstököst. Elég mulatságos volt, mert mintha mutatta volna az irányt délkeletről északnyugatra. A romantikusok nyilván ilyesmiktől indulhattak be. Vagy csupán felhasználták? Kihasználták? Bár igazán nehéz egy csillagoktól – bocsánat, de tény, hogy – elképesztően ragyogó égbolttól, pláne ha még ilyen fénycsóvája is van, be nem indulni.

Épp Bukarestben voltunk, és én másnap reggel Berlinbe autóztam.

Nem felhasználni már nem olyan nehéz.

Az út szépecskén kanyargott, és az üstökössel az volt a helyzet, hogy hol jobbról látszott, hol meg balról. Valahol Kunszentmárton magasságában meg is álltunk csodálkozni, hogy most miért *azon* az oldalon megy, kicsit bámészkodtunk, kiszálltunk, de aztán gyorsan vissza kellett ülni, mert csipős hideg volt. Winter, Reise.

Franz Schubert alacsony, kövérkés fiatalember, tokával. Komoly, nem nagyon barátságos. Még csak nem is. Nincs sok önbizalma, ez később némileg javul („*az állam kötelessége volna eltartásomról gondoskodni, hogy szabadon és gond nélkül komponálhassak*”), ám az önbizalom valahogy mintha a szerencsével volna összekötve, és Schubert, mondjuk így, nem szerencsés. „*Unterthänigster Diener*”, így írta alá, legalattvalóbb szolgál, ezt a fordulatot volt szokás, úgy látszik, használni, amikor az ember helyettes karnagyi állásra pályázott. „*Kissé darabos*”, mondja róla egy barátja, Holzapfel. A világot szépek tartja, így Bauernfeld, a librettistája. „*Die Erde ist ihm schön.*” Szép, változatos baráti kör. „*A házban, ahol lakom, 8 lány található, szinte mindegyik [könnyen el lehet képzelni!] csinos.*” Ez például tényleg így is van, beynahe alle hübsch, lásd: O. E. Deutsch Schubert-dokumentumgyűjteményét, Lipcse, 1964. Így van.

Például, ez mennyire ismerős *még csak nem is*, vegyük azt, hogy 1816-ban Schubert egyik barátja ömlengő levél kíséretében elküldi az *Erlkönig* partitúráját az öreg Goethe-nek, aki még csak nem is válaszol. Aztán ezt 1825-ben megint lejátsszák, Goethedalogok füzetei Schubert nyálkás levele kíséretében, ámde nincs válasz. Na most vagy nem szabad megöregedni, ekkora nagy embernek lenni, vagy pedig valamit kurvára nem szabad. G. rendkívül jelentékeny sportsmann volt, igazi győztes, udvari tanácsos meg minden, például, hogy egy másik példát is említsek, Hölderlint is *lehölterleinezte*, már 1797-ben.

A *h-moll szimfóniát* 1822-ben írta Schubert. 1865-ben mutatták be, negyvenhárom év múlva. Úgynevezett befejezetlen szimfónia, pedig hát: elkezdte, aztán befejezte.

Schubert Lichtenhalban született. Bécsben és *nem*, mert Lichtenhal az egykori Bécs külvárosa. Olyasmi kisemberek lakták, akik nagyjából sejtették, hogy néhány utcával odébb, az első kerületben *hogyan* is van eggyel följebb, a gyerekeik pedig tehetséggel meg némi hihetetlen szerencsével följebb is kerülhettek. Ha nem is épp *azzal* az eggyel följebb. Schubert a Hofsängerknabe zöglingje volt, az jó indulásnak. A városnak ezek a részei „*mintha idegenül tekingetnének egymásra. Méghozzá úgy, hogy az egyik feljebből néz*

le a másikra”. Az ilyesmit nemigen lehet behozni. „*Bizonytalan helykijelölés*”, ahogy Heimito von Doderer írja, egy lichtenthali fiatal lány csak bizonytalanul jelölheti ki a helyét egy „*valahová máshová*” tartozó fiúnak. Doderer Lichtenthaljában olyan emberek élnek, akik „*csak sokkal később léptek színre*”, nagyjából száz évvel később, és abból a valamikori külvárosból ma, újabb száz vagy mennyi év múlva valószínűleg már semmi nem látszik, mégis, ezt a filmet valahogy visszafelé is el lehet indítani. Meg aztán ki tudja, mi látszik és mi nem.

Wiepersdorf, 1997. április 11.–május 23.

Theodor W. Adorno

SCHUBERT

Bán Zoltán András fordítása

„Az egész haszontalan testet eluralt a transzparencia. Fokozatosan fénné vált. A vér ragyog. A tagok érthetetlenül mozognak egy gesztusban. És az ember immár nem más, mint jel a konstellációk között.”

(Louis Aragon)

Borzongás fogja el azt, aki a Beethoven és Schubert halálozási éve közti küszöböt átlépi, hasonlóan ahhoz, aki a morajló, felmagasló, kihűlő kráterből a fájdalmasan finom és fehéren nyugtató fényre lép, és a védtelenül elterülő magasság lávafigurái előtt sötétlő bozótost megpillantja, hogy végül, már közel a hegyhez és mégis messze magasan a feje fölött, felismerje az örök felhők vonulásának útját. A szakadékból olyan tájra lép, amely körülveszi e meredélyt, és amely egyedülként teszi láthatóvá feneketlen mélységét azáltal, hogy hatalmas csendjével körülkeríti, és készen áll, hogy magába fogadja a fényt, mely az izzó masszából korábban oly vakítóan vágott felé. Meglehet, Schubert zenéje nem mindig tartalmazza a tevékeny akaraterőt, amely a beethoveni természetkép központi fogalma: a barlangnyílások és aknák, melyek e tájat barázdálják, ugyanabba az alvilági mélységbe vezetnek, ahol ez az akarat fogant, és megjelenítik e hatalom démoni képét, amelyet a gyakorlati ész tevékenysége időről időre képes volt legyőzni; de a számára fénylő csillagok ugyanazok, mint amelyek elérhetetlen ragyogása után oly mohón nyúlt a kéz. Ilyen szigorú értelemben kell a schuberti tájról szólni. Semmi sem hamisíthatná meg jobban zenéje tartalmát, mint az, ha megkísérelnénk, hogy belőle – ha már nem hagyta, hogy közvetlenül személyiségének egysége alapján értelmezzük őt, mint Beethoven – olyan személyiséget konstruáljunk, akinek eszménye valamiféle virtuális középpont volt, amely körül a diszparát elemek elrendeződnek. Minél távolabb kerülnek a schuberti zene elemei ettől a belső emberi vonatkozási ponttól, annál láthatóbbá válnak annak az intenciónak a jelei, amely egyedül érvényesül az ember csalóka totalitásának romjai fölött, és amely szerint az ember önmaga